

AZ EUGENIKA JELENTŐSÉGE

A BIOLÓGIÁNAK egyik modern hajtása az eugenika. Ez a tárgy azokkal a feltételekkel foglalkozik, melyek segítségével jó, hasznos emberanyag biztosítható. Ilyen törekvés érthető az életfeltételek és viszonyok modern változása következtében; gondoljunk csak arra, hogy milyen egzisztenciális eltolódások adódtak egyrészt a gépnek az emberi munkába való beállítása, másrészt a tőke egoista igényeinek jelentkezése által. Ilyen módon a megnehezült életviszonyok az emberi nem szaporodásának mesterséges korlátozására, a malthusianizmusra vezettek; viszont az emberiségnek tudatos számszerű apasztása aggálllyal töltötte el egyrészt a nemzetgazdászokat, akik a szociális viszonyok rosszabbodásától féltek, másrészt az orvosokat, akik az emberi anyagnak minőségbeli csökkenését, degenerálását várták. Az utóbbiak az emberiséget attól féltik, hogy el ne agguljon a felfrissülés fogyatékosága miatt és így az a törekvés állott elő, hogy az emberiség szaporodásának optimális feltételeit céltudatosan állapítsák meg. Ennek az érdekében az eugenika lelkes hívei nem riadtak vissza a kevésbé értékes, illetve értéktelen emberi anyag mesterséges kiiktatásától (negatív eugenika), mellyel szemben az eugenika arra is törekednék, hogy a jó, illetve kitűnő emberi anyag szaporodása állami szubvencióval biztosítható (pozitív eugenika).

Bizonyos, hogy az átörökítés az egyén kialakításában döntő szerepet játszik; így látjuk, hogy a szülőknek bizonyos szembeugró bélyege gyermekeiken is fellelhető (szem, hajszín, növény, testalkat stb. tekintetében), de ugyanezt látjuk lelkieken, a szülőknek jelleme, temperamentuma, egyes kiváló tehetsége dolgában. Minden élő lény tehát meg van határozva az átöröklés útján. Ezzel a fátumszerűséggel szemben egyesek azonban kisebb-nagyobb nyomatókai utalnak arra, hogy a külvilágnak is van szerepe az egyéniség kialakításában főképpen a nevelés útján, tehát az ú. n. milióhatást hozzá kell adnunk az öröklés tényéhez. A környezetnek tehát bizonyos alakító, fejlesztő hatása lehet és így jönnek létre bizonyos társadalmi rétegek is. Így történik, hogy alacsonyabb rendű egyének soraiból a kultúra alapján magasabb rendű emberek állanak elő, viszont az elfogulatlan észlelés megtanít arra, hogy ilyen kultúra-termékek egyéni életképessége idővel csökken, tehát önmagukat kiélve, eltűnhetnek. Van tehát az életben olyan folyamat, melyet a kiválogatás, végezetül pedig a ter-

mészetszerű vagy spontán kiiktatás jellemez. Kétségtelen, hogy a modern ember az agyi túlkultúra jegyében áll, minek következménye, hogy már az alacsonyabb néprétegben a szellemi munkaképesség tekintetében magasabban áll, mint száz év előtt.

Az eugenika újabb törekvése válogatás (szelekció) útján értékes emberanyaghoz jutni. Itten az a kérdés, hogy megelégedjünk-e a jó átlaggal, ami alatt a testileg és lelkileg munka- és teherbíró egyének értendők, avagy igyekezzünk a legmagasabbrendű képességek kitegyezésére? Erre a kérdésre a német eugenikusok vezére, Rüdin müncheni tanár adta meg a választ, mondván, hogy az eugenika célja az átlagegészségű és jellemes egyének szaporodását előmozdítani, amiben bennfoglaltatik az, hogy a beteg, hibás és korlátolt emberek létre jövetelét megakadályozza. A magasabbrendű, sőt lángeszű egyének előállítását azonban semmiképpen sem tekinti az emberiség érdekében állónak, amit azzal indokol, hogy ilyen különleges nagy tehetségeknek kiiktatása önmagában sajnálatos lehet ugyan, de nem tekinthető valamely nép és faj vagy akár az emberiség kárának. Azt hiszem, hogy ennek az álláspontnak nem csupán az egyoldalúságát, hanem egyenesen emberiségellenes voltát bizonyítani is felesleges; mégis szükségét látom ama tény kidomborításának, hogy míg az emberiség fennmaradását az átlagemberek biztosítják, addig az emberiség emelkedését a különleges nagy tehetségek, illetve a lángész képviselői végzik. Hiszen valóságos szellemi pangás állana elő, hogyha az emberiség a lángész munkájától meg volna fosztva, illetve mivel minden pangás egyben visszaesést, süllyedést is jelent, az emberiség a tehetségek nélkül nagyon szomorú jövő előtt állana. No de szerencsére a természet szuverén módon végzi munkáját és így az eugenikai célkitűzésben megnyilvánuló hatalmas elfogultság, milyen a zseni-kiiktatás, nem valósulhat meg. De nem csupán elfogultság, hanem túlzások is uralkodnak a modern eugenikában. Ez abban nyilvánul meg, hogy egyes eugenikusok szívesen és sokat iktatnak ki; ezek a lelkes hívek, kikkel szemben vannak persze mérsékelttek is. Az egyik eugenikus pl. az epilepsziát, a kóros elmeengengeséget feltétlenül a negatív eugenika tárgyának tekinti, amit egy másik szakember még „konzervatív“ rendszabályokkal vél kezelendőnek.

Az eugenika szelektáló munkáját két módon végeznék: az egyik a házassági tanácsadás útján való felvilágosítás és az ilyen úton való prevenció, a másik a terméketlenítés módszere. Még a lelkes eugenikusok is már rövid időn belül belátták azt, hogy a tanácsadás teljesen hatástalan, mert a tanácsra szorulókat általában kerülnek, ha pedig tanácsot kérnek, azt nem fogadják meg, szóval teljesen meddő a tanácsadás módszere. Ezen nincs is csodálkozni való; az emberiség nemi életében olyan kifejezett, erős ösztönösség nyilvánul meg, melyről természetszerűleg még oly helyes, észszerű tanács is egyszerűen lepattan. Azonkívül az embernek biológiai viszonyai rendkívül bonyolultak, mert nem igazodnak egy-két jelleg után, mint pl. a növényeken, ahol pl. az a tenyésztési kérdés, hogy milyen virág jön létre, hogyha valamely fehérszirmú növényt ennek veresszínű féléseével keresztezzük. Ami pedig a terméketlenítést illeti, úgy ez nem egyedül a labo-

ratórium kérdése. Mert nem egyedül az eugenika és az orvostudomány, hanem eugenika és valláserkölc, eugenika és jogtudomány, eugenika és fajhigiéne alkothatnak egy-egy problémát, tehát az eugenikának több fontos érintkezési felszíne van az emberi egyéniséggel. Ilyen többoldalú kérdésnek egyetlenegy oldalról való taglalása nem helyes és főleg figyelmeztetnék arra, hogy az eugenikát túlzásoktól mentesen kell taglalnunk, vagyis nem egyetlenegy szemszögből kell vizsgálat alá vennünk. Igaz ugyan, hogy a probléma többrétűsége nem zárja ki azt, hogy az orvos, a pap, a jogász, a szociológus kiki a maga álláspontja alapján ne foglalkozzék a kérdéssel, de végső összegezésben mégis az a helyzet, hogy csakis annakutána, hogy a jelzett nézőpontok egyenként kidolgozást nyertek, lehet az eugenika kérdésével véglegesen foglalkozni. Addigra is azonban mindegyik jelzett szempont ki kell hogy alakítsa a maga állásfoglalását. Persze már itt előre mondható, hogy a valláserkölcsi szempont és talán a jogi szempont is gyors és határozott módon körvonalazható lesz. Elég lesz, hogyha e tekintetben Somogyi József „A sterilizáció élettani és erkölcsi megítélése“ című (Katolikus Szemle, 1934. 2. sz.) cikkének következő mondatát idézem: „Az erkölcsbölcselet azt tanítja, hogy az ártatlan egyén élete és testi épsége sérthetetlen. Azzal nem rendelkezik szabadon sem privát orvos, sem az államhatalom, sőt az egyén önmaga sem. Ezért az ártatlanok erőszakos megcsonkítása egyenest forradalmi áttörése a természetjognak. Már pedig a sterilizáció az egyén testi épségének megcsonkítása, amely csak fokozatban különbözik az élet kioltásától.“

Hogyha már most a reánk nézve illetékes szempontot, az orvosit vesszük, úgy a magunk részéről utaltunk a közelmúltban (Orvosi Hetilap, 1934, 8. sz. „Az eugenika jelentősége elme- és idegorvosi szempontból“) arra, hogy az eugenikai törekvéseknek kerékkötője az emberiség lelki világának ama labilis formája, melyet neuropszichopátiának nevezünk; ez a formája az ember lelki világának nem jelent még semmiképpen sem elmebetegséget, sőt sokszor a legfényesebb tehetségek hordozója, de az ilyen egyének utódai nem egyszer döbbenetes fogyatékoságot főleg erkölcsi irányban, illetőleg elmezavarokat mutatnak. A neuropszichopátia tehát „egyszerűen megfoghatatlan a céltudatos emberi cselekvés számára“, mint mondám; tetézi a helyzet nehézségeit még az a körülmény, hogy látszólag teljesen ideg-egészséges egyének utódaiban is megnyilvánulhatnak különböző ideg-elmebeli fogyatékoságok. Ez a helyzet az első pillantásra szinte riasztónak látszik; de megnyugodhatunk, ha szem előtt tartjuk azt a tényt, hogy a természet ilyen tehertelekkel sok évezreden át dolgozott és mégsem látjuk azt, hogy az emberi nem degenerálódott volna, hiszen a bűnöző statisztika nem rosszabodott. Ismeretes, hogy a degeneráció magasabb fokán lévők egyszerűen terméketlenek és így kihalnak.

Hogyha már most kizárólag az orvosi szempontot követjük, úgy azt kell felvetnünk, vajjon rendelkezünk-e olyan biztos kritériumokkal, melyek alapján a kirekesztendő egyén felismerhető. Erre általános-ságban nemmel kell válaszolnunk, mert az orvosi megítélés, ritka

esetektől eltekintve, felette ingadozó az esetek túlnyomó többségében. Az eugenikai prognózis eme vitathatlan nagy esékénységét persze a negatív eugenika lelkes hívei kivédeni igyekeznek azzal, hogy hiszen számtalan orvosi cselekvésünk ugyancsak bizonyos valószínűségekben alapszik, illetve a bizonyossággal csak többé-kevésbé határos módon ejtődik meg. Igen ám, csak hogy ezek az eugenikusok elfelejtik, hogy az eugenikai „cselekvés“ és a szakorvosi (pl. sebészi) cselekvés két teljesen különböző szakténykedés. Mert míg a sebészi beavatkozás életmentő, tehát egyénileg vita tárgyát sem képezheti, addig az eugenikai beavatkozás az egyéni emberi léte egyenesen beletolakodik állami hatalmi szóval, melynek jogosultsága igen erős kritika tárgya főleg jogászok és moralisták részéről. Nagyon találóan felel Somogyi József fentebb említett cikkében E. Baur kiváló fajbiológus következő kérdésére: „Ha vallási megfontolások miatt nem akarunk sterilizálni, akkor hogyan helyeseltjük a halálbüntetést, a fegyházat és a többi súlyos beavatkozást?“, mondván a következőket: „Aki egy elvetemült apagyilkos és egy ártatlan idióta között nem tud jogi és erkölcsi különbséget tenni és csodálja, hogy az egyiket akasztófára húzzák, míg a másikat sterilizálni sem engedik, annak bizony nehéz megbarátkoznia a mai büntetőjoggal. A különbség azonban az ártatlan és a bűnös között nem az ókor vagy középkor gondolatvilágának idejemúlt csökevénye, hanem éppoly örök és változatlan élettörvényeken alapul, mint a biológia világa.“ Az eugenikusok általánosságban már észreveszik a nagyközönség részéről várható ellenkezést és azért is az eredetileg követelt kényszerterméketlenítés gondolatát elejtik és így nálunk az önkéntes sterilizációt hangsúlyozzák, vagyis az a kiszemelt egyén hozzájárulásával történjék, mivel belátják, hogy lelki és világnézeti körülményeket mellőzni semmiképpen sem lehet. Itten azonban két igen bajos mozzanat merül fel. Az egyik az, hogy ha már a házassági tanácsadást a nagyközönség semmibevette, mennyivel inkább fog részéről a terméketlenítési ajánlat visszautasításra találni, más szóval fehér holló számba fog menni az olyan egyén, aki az eugenika követeléseinek behódolna és az ilyen ember kivételességénél fogva nem lehet propagandaegyén. A másik mozzanat, hogy a sterilizálандók nagy száma elmebeteg, vagyis szabad akarattal nem bíró egyének, kikre nézve tehát a gondnok dönt; tekintettel az eugenikás közhangulatnak nálunk még egészen hiányos, illetve nemlétező voltára, vájjon hány gondnok fogja hozzájárulását megadni? Végül legyünk még egy érdekes körülményre tekintettel; míg az északi népek elméletileg és gyakorlatilag behatóan foglalkoznak az eugenikával, a déli népek azt egyszerűen semmibe veszik. Lehetséges, hogy az utóbbiakra nézve a vallás erkölcsi szempont sokkal inkább dönt, mint az északi (nemkatholikus) népekre nézve és ez is egyik oka az eugenikával szemben tanúsított teljes közömbösségüknek.

Az eugenikai követelmények, bár hogy forgassuk is ezt a kérdést, sohasem fognak az emberiség önkéntes hozzájárulásával megvalósulni; ide ismét állami parancsszó fog kelleni, mely legegényibb, legbensőbb testi és lelki viszonyokba valóssággal beleharsog. A baj csak az, hogy emberi kézzel és akarattal lehet szép kertet megcsinálni,

de hogyan lehessen hasonlóan eszményi emberiséget kiformálni, amikor ennek a szándéknak legnagyobb ellenzője a tervbevett szenvedő alany, vagyis a nagy érzelmi világgal és erős akarattal bíró ember. Nézetem szerint az eugenika hívei itt illúziókban ringatják magukat. Az általuk propagált természetlenítés pedig olyan módszer, mintha kerti nyesegetőollóval akarnák az emberiségnek felette szövődött biológiai problémáit megoldani.

Az eugenika jelentőségét abban foglalnék össze, hogy a benne kifejezésre jutó törekvés, vagyis az emberiség értékelése természet-tudományi szempontból elismerésreméltó irányzatot jelent. De hangsúllyal figyelmeztetnék az eugenika rendkívül kényes természetére, lévén tárgya maga az ember az élet minden vonatkozásában; tehát nemcsak nagy körültekintést és különös tapintatot igényel, hanem a rendelkezésére álló eszközöknek nagyon véges hatásfokára is figyelemmel kell lennie. Ne igyekezzék túlsókat markolni, mert ezzel valójában keveset fog; helyzete pedig nagy meggondolást és a cselekvésben tartózkodást tesz ajánlatossá. Mert ahhoz, hogy az eugenika „cselekvő“ legyen, a maiaknál sokkal szabatosabban körvonalozott javallatok alapján kell állania.

SCHAFFER KÁROLY